

speciális szakmai kérdések dilemmáinak megismerésére. Szakemberek is használhatják, de a legkülönbözőbb emberi segítségi és befolyásolási területek művelői is találhatnak benne fontos szempontokat, s az átlagembernek is megkönnyítheti a magatartás és az élmények zavarainak és pszichoterápiás kezelési módjainak megértését.

Nem tagadhatjuk, a szerző nevével összekapcsolódott az empátia, a kommunikációkutatás, melyben iskolateremtő munkát végzett.

Süilt galamb?

Engedtessek meg a recenzióíróknak, hogy a bemutatott könyv provokatívnak tűnő fő kérdésével vezesse fel mondanivalóját: „ellentétes-e a magyar nemzeti érdekekkel a csak magyar nyelven történő oktatás?” Ez a kérdés ugyanis a határokon belüli és határokon túli magyar oktatási nyelvű egyetemek, főiskolák vonzatában látszólag *contradictio in adiecto*. Mert hát ugyan milyen nyelven oktassanak egy magyar egyetemen? Természetesen magyarul – hangzik a válasz. Csakhogy a kisebbségek esetében ez a válasz rengeteg problémát vet fel az illető államnyelvvél („második nyelvvel”, „környezeti nyelvvel”), a bolognai folyamattal, a konkurenciaképességgel stb. kapcsolatban. A bemutatott kötet – amely az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága által Debrecenben szervezett, *Megmaradás, korszerű felsőoktatás, tannyelv választás* című, 2004. októberi konferenciájának anyagát tartalmazza – ezt a problémakomplexumot járja körül különböző szempontokból. A résztvevőknek a meghívó szerint a következő kérdésekre kellett válaszolniuk: Az egyes szakokon milyen nyelven folyik a képzés? és a vizsgáztatás? miért?; ha vannak hatályos egyetemi szabályok a tannyelv használatával kapcsolatban, mik azok?; mikor s hogyan keletkeztek?; milyen változtatást tart

A kötet – a Buda Bélától megszokott – közvetlen, jól olvasható és feldolgozható stílusban íródott, végén nagyszámú irodalom segíti a további tájékozódást, illetve a témában történő folyamatos elmélyülést. Szívesen ajánlom olvasásra minden szakembernek és a téma iránt érdeklődőnek. (*Buda Béla: Pszichoterápia. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2004. 528 p.*)

Duró Zsuzsa

doktorandusz, Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskola

az előadó szükségesnek, s miért? A válaszok és a hozzájuk csatlakozó vitaanyagok az egyes régiók (Románia, Szlovákia, Ukrajna, Szerbia és Montenegró) szerint vannak csoportosítva a kötetben. Ezt a rendezési logikát követve meglehetősen pontos képet kapunk a határon túli magyar felsőoktatás létező vagy nem létező nyelvpolitikájáról.

Ha a kötet megragadna a ténymegállapításnak ezen a szintjén, akkor a recenzió is véget érhetne ezen a ponton. Csakhogy az összeállító és szerkesztő, Kontra Miklós bevezető tanulmánya (*Tannyelv, (felső)oktatás, nyelvpolitika*) „átrendezi” a fenti kérdéseket, és a nyelvstratégiát a (nem létező) nemzetstratégiához kötve az oktatás nyelvének látszólag egyoldalúan gyakorlati szempontját szinte ontológiai szintű modalitássá változtatja. Érdeemes tehát a kötet írásait ebből a szemszögből újraolvasni. Akkor pedig kiderül, hogy egyrészt szembesülünk bizonyos visszatérő/ismétlődő problémakörökkel, másrészt pedig láthatóvá válik, hogy a nyelvészetben belüli metodológiai különbözőségek eltérő megoldásokat javasolnak ugyanazokra a problémákra. Elegáns szerkesztői megoldás, ahogyan Kontra Miklós bevezető tanulmányának viszonylagos elméleti ellenpontjaként olvashatjuk Péntek János kötetvégi összefoglalóját (*Tanulságok – szentencia nélkül*).

Ennek a nyelvészeti módszertani eltérésnek a háttérében a kötetbe foglalt dolgo-

zatokból kiolvasható egy másik, sajátos kettősség is, amely a rokon problémák egymástól elkülönülő magyarázatát nyújtja. Ez a kettősség egy „funkcionális-deduktív” és egy „történeti-induktív” viszonyulást eredményez. Mit takarnak ezek a fogalmak az én olvasatomban? Alapszinten talán abban ragadható meg a kettő közötti különbség, hogy míg az előbbi szemlélet a nyelvet annak instrumentalitásában és kommunikatív funkciójában próbálja megragadni, addig az utóbbi a nyelv kultúrateremtő és kultúramegőrző szerepét hangsúlyozza ki. A funkcionális szemlélet kiemeli a racionális döntés szerepét a nyelvválasztásnál, vagyis azt, hogy az ún. hozzáadó kétnyelvűség minden esetben pozitívum, és spontán módon is megszerveződik. Ehhez felhoz példákat is, amelyekből kitűnik, hogy az egyetemi hallgatók az olyan szakok esetében, ahol az államnyelv ismerete előfeltétele a sikeres előmenetelnek, nagy arányban választják ezt a nyelvet az oktatás nyelvkeként. Ez a szemlélet nehezményezi azt is, hogy a politikai döntéshozók nagyon ritkán figyelnek oda a nyelvészet ajánlásaira, és inkább ideologikus határozatokat hoznak. Ezzel szemben – vagy talán inkább emellett – a második szemlélet képviselői a figyelmeztetnek, hogy nincsenek és alkalmazhatatlanok is valamiféle univerzális megoldások. Mindegyik régiónak más és más történelmi hagyományai, valamint politikai kultúrája van, vagyis a kétnyelvűség lehetőségét meghatározza mind az adott kultúrák rokonsága vagy idegensége, mind pedig a létező intézményrendszerek státusa. A funkcionális-deduktív, valamint a történelmi-induktív szemlélet eltérései fogalmi szinten is megjelennek, mert míg az előbbi „hozzáadó kétnyelvűségről” beszél, az utóbbi az „anyanyelv-megtartó kétnyelvűséget” preferálja. Ebben az esetben elméleti túlátlánosításokat is elkövet, mert az az állítás, miszerint az államnyelvi tanulmányok esetében a használatnál mindig az államnyelv fog dominálni, nehezen védhető.

A kötet visszatérő témája az a kérdés, amelyet nagyon ritkán teszünk fel: magyar egyetem, mivégre, miképpen? Az egyetemek létrehozásánál ugyanis csaknem kizárólag történelmi, politikai és demográfiai érvek hoztak fel, az egyetemi oktatás céljairól, mikéntjeiről, egyszóval az *universitas*-problémáról szó nem esik, vagy ha igen, akkor az ún. politikai pragmatizmus azokat lesöpri az asztalról. Ahogyan a kötetben frappánsan megfogalmazódik: a politika „öntudatosan ignorálja a szaktudomány ajánlásait”. Vagyis mindenütt megmutatkozik a nemzetstratégia és a nyelvstratégia hiánya. Ennek következményeként vagy *ad hoc* döntések születnek (a kompatibilitások és hálózatok végig nem gondoltsága vagy figyelembe nem vétele), vagy pedig várjuk, hogy a sült galamb a szánkba repüljön. (A kötet címe ezért nagyon találó, hiszen itt nemcsak arról van szó, hogy a szakmaiság negligálásával rögtönzésekhez folyamodunk, hanem arról is, hogy nem vesszük figyelembe az idő ökonómiáját, és újabb lemaradásokat generálunk.)

A kötet (Péntek János) egyik ajánlása a kétnyelvűséggel kapcsolatban az ún. háromlépcsős modell minimuma, vagyis az, hogy a diákok az anyanyelv mellett elsajátítsák az adott állam nyelvét (a „környezeti nyelvet” vagy más megfogalmazásban a „második nyelvet”), és erre épüljön valamilyen idegen nyelv („világnyelv”). A kérdés az, hogyan valósítható meg ez a minimum. Leggyakrabban problémaként a terminológia kérdései merülnek fel, vagyis az, hogy a hallgatóknál hiányzik a magyar vagy pedig a második nyelvi terminológiai felkészültség (terminológiai szótárak hiánya), ugyanakkor tény az is, hogy a két- vagy háromnyelvű terminológiai tanítás/tudás nem teljes megoldás. Vagyis a szaknyelv megtanulása a szükséges, ami mind magyar, mind második nyelvi vonzatban gyakorlati használatot jelent. Ez azonban – ahogyan ezt a legpregnansabban Várady Tibor fogalmazta meg – nemcsak

plusz-munkát, hanem magatartást, mentális változtatást is jelent: „nem magyartalan és nem tisztességtelen, hogyha megpróbáljuk szakmánkat a többség nyelvén is jól megtanulni”.

Ugyancsak visszatérő és gyakorta felhozott kérdés az, hogy a „második nyelv” („környezeti nyelv”) megtanítása kinek a feladata: a közoktatásé vagy pedig az egyetemé? Itt alighanem némely többnyelvű egyetem gyakorlata lehet példamutató: a második (esetleg harmadik) nyelv ismerete az egyetemi tanulmányok feltétele lesz. Tehát már a közoktatásban hatékonyabbá kell tenni az államnyelv oktatását. Vagyis – ahogyan azt Péntek János is megfogalmazta – az egyetem feladata a nyelvi kompetenciák szintjének emelése kell, hogy legyen.

Bertók Lóránd –

Donna A. Chow (szerk.): Természetes immunitás

A *NeuroImmune Biology* 5. köteteként megjelent *Természetes immunitás (Natural Immunity)* című monográfiát szakmai-tartalmi aktualitása és kiemelkedő színvonala mellett magyar gyökerei miatt is érdemes kézbe venni, és ezért az ismertetést is ezzel kezdem.

Selye János stresszel kapcsolatos elméletének kialakítását, kutatásainak zömét az 1940-es években Montrealban végezte. Az élőlényeket az érzékszervek, illetve az idegrendszer közvetítésével érő káros hatások és veszjelzések hormonok és más mediátorok azonnali felszabadításával „stresszreakciót” illetve „általános adaptációs szindrómát” idéznek elő. Ez a védekezési reakció több szerv működését megváltoztatja, és amennyiben az inger hosszan tartó, patológiás állapotokat is létrehozhat. A stressz fogalmát és annak gyakorlati jelentőségét hosszú ideig kétkedéssel fogadta a tudós világ, ma már azonban természetesnek és fontos biológiai jelenségnek fogadjuk el, mely az élővilág

A bemutatott kötet hasznos információforrás, de legnagyobb értéke, hogy a különböző tapasztalatok és nézetek konfrontációjával elméleti és gyakorlati problémákat is feltár. Vagyis inspirál. (*Kontra Miklós (szerk.): Sült galamb? Magyar egyetemi tannyelvpolitika. Somorja-Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 2005, 254 p.*) A kötet megtekinthető, illetve letölthető a somorjai Fórum Intézet honlapjáról, a Publikációk menüpont *Disputationes Samarienses* sorozatcíméről (www.foruminst.sk) <http://www.foruminst.sk/index.php?&Mid=1&Lev1=2&Ind1=0,11&P=publ/disputa/6/disputa6,,>

Mészáros András

egyetemi tanár, Comenius Egyetem, Pozsony

fejlődésében és az emberek környezethez való alkalmazkodóképességében az egyik legfontosabb hajtóerő. Az eredeti selyei koncepcióból fejlődtek ki azok a tudományterületek, melyek ma az érdeklődés központjában állnak mint a *neuroendokrinológia*, *neuro-pszichoimmunológia*, *neuro-immunbiológia*. A magyar vonatkozások azonban további szálakkal is kötődnek a most bemutatásra kerülő könyvhöz. Az 1960-as évek közepén ugyanis Selye János, aki kiváló magyar kapcsolatokat tartott fenn, Bertók Lórándot meghívta az intézetébe, hogy kutassa és feltárja a stressz és a fertőzések hormonális kapcsolatait. Ezt követően a stresszkutatások, beleértve a neuro-immunbiológia témáit is, egy winniepei egyetemi intézetben koncentráálódtak, melyben a legkiválóbb kanadai kutatók mellett kiemelkedő magyar tudósok dolgoztak, mint például Berczi István. A kanadai kutatásokhoz több amerikai intézet és kutató is kapcsolódott, mint például Szentiványi Andor. Selye és követőinek kezdeményezésére több igen sikeres szimpóziumot rendeztek az USA-ban, melyek anyagának kiadására az amsterdami Elsevier Kiadó vállalkozott a Berczi István és Szentiványi